

Takaisin Suomeen - viimeistään eläkeiässä ?

SISÄLLYS

Takaisin Suomeen - viimeistään eläkeiässä?	3
Kysymyksiä	4
Pohjoismainen sosiaaliturvasopimus ja eläkkeet	6
Eläketurva Suomessa	7
Kansaneläketurva 8, Työeläketurva 9	
Eläkkeelle eri perustein	10
Työkyvyttömyyseläke 10, Eläkkeen määrä 11, Yksilöllinen varhaiseläke 11, Eläkkeen määrä 12, Osa-aikaeläke 12, Työttömyyseläke 13, Työttömyyseläkkeen määrä 13, Ikään perustuva eläke 14, Varhennettu vanhuuseläke 14, Lykätty eläke 15	
Eläkkeen määrä	16
Työeläke 16, Kansaneläke 16, Työnteko eläkkeellä 18, Perhe-eläketurva 19,	
Eläkkeensaajien asumistuki	20
Eläkkeensaajien hoitotuki	21
Rintamalisä ja ylimääräinen rintamalisä	22
Veteraaneille kuntoutusta ja hammashoitoa 22	
Eläkkeiden hakeminen, maksaminen ja tarkistaminen	23
Maksaminen, maksamisen esteet 23, Tarkistaminen ja ilmoitusvelvollisuus 23, Päätöksen oikaisu ja muutoksenhaku 24,	
Eläkkeet ja verotus	25
Sosiaalipalvelut	27
Asumispalvelut 27, Kotona annettavat palvelut 28	
Terveydenhuollon palvelut	29
Yksityinen terveydenhuolto 30, Kela-kortti 30, Välitön sairaanhoito toisessa EU-maassa 30	
Terveys ja sosiaaliturva	32

Takaisin Suomeen

- viimeistään eläkeiässä ?

Paluumuutto voi tulla ajankohtaiseksi asiaksi vaikkapa eläkeikään ehtiessä.

Tämän oppaan tarkoituksena on kertoa nykyisen eläkejärjestelmän pääpiirteet, kertoa saatavissa olevista sosiaali- ja terveyspalveluista ja tiedottaa asumiseen liittyvistä tukimuodoista.

Vuoden 1994 alusta voimaan tullut sopimus Euroopan talousalueesta helpotti liikkumista ja työskentelyä eri maissa. Oikeus sosiaaliturvaan ei katkea ja kansalaisia kohdellaan tasa-arvoisesti.

Oppaassa on esitetty pääperiaatteet. Omaa aktiivisuutta tarvitaan tarkempien tietojen hankkimisessa. Oppaan loppuosassa on luettelo hyödyllisistä viranomaisista ja osoitteista. Opasta voi tilata lisää

Suomen suurlähetystöstä

Box 7423, 103 91 Stockholm,
puh 08-6766 700

tai

Suomen pääkonsulinvirastosta Göteborgista

Box 4404, 22 Göteborg,
puh 031-801 050

Tämän oppaan ovat yhteistyössä tuottaneet sosiaali- ja terveysministeriö, Eläketurvakeskus (ETK) ja Kansaneläkelaitos (Kela).

Muista kuin sosiaaliturvaan liittyvistä paluumuuttajaa askarruttavista kysymyksistä saa tietoa esimerkiksi työministeriön julkaisemasta Suomeen muuttajan oppaasta. Muistettava on, että jokaisen Suomeen vakinaisesti asumaan muuttavan on tehtävä muuttoilmoitus asuinpaikkakuntansa rekisteritoimistoon eli maistraattiin viimeistään viikon kuluttua muuttopäivästä. Muuttoilmoituksia saa maistraateista, posteista ja Kelan toimistoista.

Pohjoismaista muuttavan on kansalaisuudesta riippumatta hankittava lähtömaansa paikalliselta rekisteriviranomaiselta yhteispohjoismainen muuttokirja (inter-nordisk flyttningsbetyg). Rekisteriviranomaiset muissa Pohjoismaissa ovat: Ruotsissa paikallinen veroviranomainen, Norjassa väestörekisterin pitäjä, Tanskassa kunnan väestörekisterin pitäjä, Islannissa valtakunnallinen rekisteri ja Färösaarilla kunnan väestörekisterin pitäjä.

Kysymyksiä

Mitä tapahtuu esimerkiksi Ruotsissa myönnetyille ennenaikaiseläkkeelle, kun sen saaja muuttaa Suomeen?

- Ei mitään. Eläke maksetaan Suomeen. Termiä ennenaikaiseläke ei Suomessa tunneta, vaan Suomessa puhutaan työkyvyttömyyseläkkeestä, yksilöllisestä varhaiseläkkeestä ja osatyökyvyttömyyseläkkeestä. Ne myönnetään ennen 65 vuoden ikää.

Jos paluumuuttaja-eläkeläinen on sotainvalidi tai -veteraani, onko hänellä mahdollisuus johonkin erityisetuuteen?

- Paluumuuttajalle, joka on veteraani tai sotainvalidi, ei ole mitään erityisetuuksia.
- Asuminen Suomessa saattaa kuitenkin laajentaa yli 30 %:n vamma-asteen omaavien sotainvalidien korvauksia, koska he saattavat näin tulla korvattavien kuntapalveluiden (palvelu korvataan kunnalle) piiriin.

Palveluita ovat esim. kotipalvelut, sairaanhoito, pysyväishoito, kodinmuutostyöt jne. Käytännössä kuntakorvaukset eivät juuri tuo henkilölle mitään erityiseta etuisuuksiin nähden, mitä henkilö on saanut esimerkiksi Ruotsista.

- Ehkä merkittävin ero voi olla se, että yli 30 %:n sotainvalidi Suomessa ei joudu maksamaan pysyväishoidosta mitään itse.
- Muutto Suomeen saattaa tuoda veteraanin tai sotainvalidin asuinkunnan vapaaehtoisesti järjestämien veteraanietuuksien piiriin. Näitä ovat esimerkiksi alennusliput, kunnan järjestämä kuntoutus, ruokapalvelu jne.
- Asumisen osalta ei myöskään ole mitään erityisetuja. Ns. veteraaniasunnot/palvelutalot eroavat muista lähinnä vain siinä, että niihin on erityisesti sijoitettu veteraaneja.
- Etuudet saattavat parantua vain siltä osin, että niiden antaminen on mahdollista, kun henkilö asuu Suomessa.

Paljonko eläkeläisverotus on Suomessa?

- Verotus vaihtelee asuinpaikkakunnan ja tulojen mukaan. Esimerkki: Mikäli kokonaistulo on 70 000 markkaa, josta Suomessa on kertynyt 20 000 markkaa, pidätysprosentti Suomessa kertyneestä tulosta on 26,5 eli veroa vuodessa on maksettava noin 5 300 mk. (1 mk = 0,168188 €)

Jos kokonaistulo on 150 000 mk ja josta 50 000 mk on Suomessa kertynyttä tuloa, pidätys on 37,5 prosenttia Suomessa kertyneestä tulosta. Tällöin veroa maksetaan vuodessa noin 18 750 mk. Lisäksi muut Pohjoismaat perivät omista eläkkeistään veron. Nämä esimerkit on laskettu 17 pennin veroäyrin mukaan ja kirkollisverona on käytetty 1 pennin veroäyrin hintaa.

Markasta euroon 1.1.2002

Suomi siirtyy markasta euroon 1.1.2002.

1 markka = 0,168188 €

1 € = noin 6 markkaa (5,94573 mk)

Pohjoismainen sosiaaliturvasopimus

ja eläkkeet

Pohjoismailla (Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti ja Suomi) on keskinäinen sosiaaliturvasopimus. Sen piiriin kuuluvien joukko on laajempi kuin EU/Eta-sopimuksen.

Sopimukseen kuuluvilla on oikeus kansaneläkkeeseen ja työeläkkeeseen kustakin Pohjoismaasta sen maan lainsäädännön mukaisena, jossa he ovat asuneet tai työskennelleet. Eläkkeen maksaminen ei riipu nykyisestä asuinmaasta, vaan se maksetaan myös muihin Pohjoismaihin sekä EU/Eta-maihin.

Kansaneläke voidaan laskea uudelleen niille eläkkeensaajille, jotka saavat vanhan, ennen 1.1.1994 voimassa olleen sopimuksen mukaista kansaneläkettä jostakin Pohjoismaasta. Se merkitsee sitä, että voi saada kansaneläkkeen kaikista niistä Pohjoismaista, joissa on asunut. Toisesta Pohjoismaasta saadut lakisääteiset työ- tai kansaneläkkeet eivät yleensä vaikuta toisen maan kansaneläkkeen määrään.

Eläkkeet kuitenkin lasketaan vain suhteessa kussakin maassa asuttuun aikaan, mikä saattaa myös pienentää kansaneläkettä. Eri maista maksettavien kansaneläkkeiden yhteenlaskettu määrä ei saa kuitenkaan jäädä pienemmäksi uudelleenlaskennan seurauksena kuin aikaisempi kansaneläke. Eläkkeiden uudelleenlaskenta tehdään jokaisessa Pohjoismaassa oman käytäntönsä mukaan. Asuinmaan vakuutus- tai eläkekassasta saa tarkempia tietoja, miten uudelleenlaskenta toteutetaan.

Eläketurvasta

Suomessa

Suomessa on kaksi eläkejärjestelmää: kansaneläke, joka on asumisaikaperusteinen ("ansaitaan" asumalla Suomessa) sekä työeläke, joka ansaitaan Suomessa tehdyllä työllä ja yritystoiminnalla. Kansaneläkejärjestelmää hoitaa Kansaneläkelaitos eli Kela. Työeläkkeitä hoitavat työeläkelaitokset, joita ovat muun muassa eläkevakuutusyhtiöt, eläkesäätiöt ja -kassat, Valtiokonttori, Kuntien eläkevakuutus jne.

Työeläkejärjestelmän yhteisiä asioita hoitaa Eläketurvakeskus eli ETK.

Molemmissa eläkejärjestelmissä on seuraavat eläkelajit eri elämäntilanteisiin:

- vanhuuseläke/varhennettu tai lykäty vanhuuseläke
- työkyvyttömyyseläke, jota voidaan maksaa myös kuntoutustukena
- yksilöllinen varhaiseläke
- työttömyyseläke
- perhe-eläke leskelle ja lapsille

Näiden lisäksi vain työeläkejärjestelmään kuuluu

- osa-aikaeläke ja
- osatyökyvyttömyyseläke

Maatalousyrittäjille on lisäksi omia erilliseläkkeitä, joita hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos eli Mela.

Eläkkeisiin voidaan rinnastaa myös sellaiset jatkuvat korvaukset, joita maksetaan lakisääteisesti, kuten tapaturma- tai liikennevakuutuksen tai sotilasvammalain mukaan maksettavat korvaukset. Näitä hoitavat vakuutusyhtiöt ja Tapaturmavirasto.

Ansiotyötä tehneen henkilön kokonaiseläketurva muodostuu yleensä työeläkkeestä ja sitä täydentävästä kansaneläkkeestä. Kansaneläkkeen tarkoituksena on taata vähimmäistoimeentulo eläkepäivinä niillekin, joilla ei ole työeläkettä. Mitä enemmän henkilö saa työeläkettä, sitä pienempi hänen kansaneläkkeensä on. Jos työeläke ja muut niihin rinnastettavat jatkuvat korvaukset ylittävät kansaneläkelaiissa säädetyt tulorajat, ei kansaneläkettä jää lainkaan maksettavaksi.

Työeläkkeitä voi hakea, vaikka asuisi ulkomailla, jos täyttää eläkkeiden saamisen edellytykset. Kansaneläkettä voi hakea EU/Eta-maista. Lisäksi kansaneläkettä voi hakea vanhuus- ja perhe-eläkkeenä myös sosiaaliturvasopimusmaista eli USA:sta, Kanadasta, Québecista, Israelista, Virosta, Latviasta ja Sveitsistä. Pohjoismaissa eläkkeiden hakeminen käy päinsä asuinmaan vakuutus- tai eläkekassan kautta. Sieltä hakemus välitetään Suomeen.

Kansaneläketurva

Suomessa asuvalla Suomen kansalaisella on oikeus kansaneläkkeeseen, jos hän on 16 vuotta täytettyään asunut Suomessa vähintään kolme vuotta ja jos hän täyttää kansaneläkkeen saamisen muut edellytykset.

EU/Eta -maiden työntekijät ja heidän perheenjäsenensä sekä eräiden sosiaaliturvasopimusmaiden kansalaiset rinnastetaan Suomen kansalaisiin samoin kuin pakolaiset ja valtiottomat.

Muiden maiden kansalaisilta vaaditaan viiden vuoden yhdenjaksoista Suomessa asumista.

- Muun pohjoismaan kansalaisella on siis oikeus kansaneläkkeeseen, jos hän 16 vuotta täytettyään on asunut Suomessa vähintään kolme vuotta. Työntekijällä riittää yksikin asumisvuosi Suomessa; loput kaksi vuotta on voinut kertyä asumisesta muussa Pohjoismaassa tai Hollannissa taikka työskentelystä EU/Eta-maassa.

Asumisajaksi Suomessa lasketaan se aika, jolloin henkilöllä on Suomessa varsinainen asunto ja koti ja hän pääasiallisesti (vähintään puolet vuodesta) oleskelee Suomessa.

Kela hoitaa kansaneläketurvaa, johon kuuluu kansaneläkkeen lisäksi: eläkkeensaajien hoitotuki, rintamalisä ja ylimääräinen rintamalisä sekä eläkkeensaajien asumistuki. Asumistukea ei makseta muualla kuin Suomessa asuvalle. Rintamalisää voidaan maksaa myös ulkomailla asuvalle, mutta hieman eri perustein kuin Suomessa asuvalle.

Työeläketurva

Kaikilla palkansaajilla ja yrittäjillä on työhön perustuva lakisääteinen eläketurva. Työeläkkeeseen kuuluvat yksityisten alojen työsuhteista ja yrittäjätoiminnasta sekä julkisilla aloilla karttuneet eläkkeet.

Työ- ja virkaeläkettä kertyy erikseen jokaisesta palvelussuhteesta. Eläke määräytyy kunkin palvelussuhteen keston ja palkan mukaan. Palvelusaikaa ennen 23. ikävuotta ei yleensä oteta huomioon.

Palkansaajien eläketurva on järjestetty työntekijäin eläkelain (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain (LEL) ja taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelain (TaEL) mukaan. TEL ja LEL tulivat voimaan 1.7.1962. TEL:n piiriin kuuluu kuitenkin sellainenkin työsuhde, joka oli voimassa 8.7.1961. Lait koskevat yksityisen työnantajan palveluksessa olevia työntekijöitä. LEL voi koskea myös julkisen alan työtä. TaEL:n piiriin kuuluvat 1.1.1998 jälkeen TaEL-ammattien lisäksi myös yksityisen sektorin ns. pätkätyöntekijät.

Ulkomaan meriliikenteen suomalaisissa kauppalaivoissa työskentelevät merimiehet kuuluvat merimieseläkelain (MEL) piiriin.

Maanviljelijät, poronhoitajat ja kalastajat kuuluvat maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) piiriin. Muut yrittäjät kuuluvat yrittäjien eläkelain (YEL) piiriin. MYEL ja YEL tulivat voimaan 1.1.1970.

Valtion, kuntien ja kirkon palveluksessa olevat palkansaajat kuuluvat valtion eläkelain (VEL), kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain (KVTEL) ja evankelisluterilaisen kirkon eläkelain (KiEL) piiriin.

Työntekijän kokonaiseläketurvaan saattaa sisältyä eläkkeitä myös ajoilta, jolloin hän on työskennellyt ulkomailla.

Työntekijä voi koska tahansa pyytää Eläketurvakeskukselta tai omalta eläkelaitokseltaan työsuhtetietonsa tarkistettavakseen. Pyyntö on tehtävä kirjallisesti ja siinä on oltava henkilön nimi, henkilötunnus ja osoite sekä allekirjoitus. Tietosuojattuja työeläkkeen tiedustelukortteja voi täyttää myös vakuutusyhtiöiden konttoreissa ja Kelan toimistoissa. Kela toimii muutenkin työeläkkeiden palvelupisteenä.

Eläkkeelle eri perustein

Työkyvyttömyyseläke

Kun sairaus johtaa työkyvyttömyyteen, haetaan ensin yleensä sairauspäivärahaa ja vasta sairauden pitkittyessä työkyvyttömyyseläkettä. Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha, lyhyemmin sairauspäiväraha, korvaa työkyvyttömälle ansiotulon menetystä enintään 300 päivältä. Sen jälkeen työkyvyttömyyseläkkeellä turvataan henkilön työkyvyttömyydestä johtuvaa ansionmenetystä.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus henkilöllä

- joka asuu/työskentelee (on asunut/työskennellyt) Suomessa ja täyttää (on täyttänyt) laissa edellytetyn asumis- tai työskentelyaikavaatimuksen ja
- on alle 65-vuotias ja
- jonka sairaus tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työnteon tai työskentelyn omassa taloudessa.

Kansaneläkelain mukaan työkyvyttömyyseläke voidaan lisäksi aina myöntää pysyvästi sokealle, liikuntakyvyttömälle tai avuttomalle.

Työeläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke myönnetään, jos työkyky on alentunut vähintään 3/5:lla täydestä. Jos työkyky ja ansiot ovat alentuneet vähintään kahdella viidesosalla, työeläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Se on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Kansaneläkkeenä ei voida myöntää osatyökyvyttömyyseläkettä.

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös määräajaksi kuntoutustukena hakijan kuntoutumisen edistämiseksi. Kuntoutustuen edellytyksenä on, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma, tai että sitä valmistellaan. Kuntoutustuki vastaa määrältään normaalia työkyvyttömyyseläkettä.

Työkyvyttömyyseläkettä hakevan työkyky arvioidaan yleensä lääkärinlausunnon perusteella. Hakijan ikä, ammatti, koulutus, asuinpaikka ja mahdollisuudet saada ammatitaitoaan vastaavaa työtä otetaan arvioinnissa myös huomioon. Hakemukseen on syytä liittää mahdollisimman tuore lääkärinlausunto (B-todistus) sekä muut selvitykset, joihin on tarkoitus vedota.

Eläkkeen määrä

Kansaneläkkeenä maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen määrä riippuu lähinnä Suomessa asutun ajan pituudesta sekä muiden eläketulojen määrästä. Täysi työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää hakijalle, joka on asunut Suomessa 16 vuoden iän täyttämisen ja eläkkeen alkamisen välisestä ajasta vähintään 4/5 eikä hänellä ole juurikaan muita eläkkeitä.

- Asumisaikana ei pidetä aikaa, jolta hakija on saanut ulkomailta työkyvyttömyyseläkettä.

Työeläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon työssäoloaika ja ns. tuleva aika eli aika työkyvyttömyyden alkamisesta eläkeikään. Tulevan ajan saamisen ensimmäinen ehto on, että työntekijä on asunut Suomessa tai EU/Eta- tai sosiaaliturvasopimusmaassa viisi vuotta. Lisäksi vaaditaan, että hän on ollut Suomessa vakuutettuna yhteensä vuoden viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana ennen eläkkeelle siirtymistään. Tuleva aika oikeuttaa eläkkeeseen, jos eläkkeelle siirrytään ennen kuin työsuhteen päättymisestä on kulunut 360 päivää. Tätä 360 päivän jaksoa jatkavat ne päivät, joilta on saatu työttömyyden, sairauden, koulutuksen tai kuntoutuksen perusteella päivärahaa.

Eläkepalkka määräytyy ansioiden perusteella. Työeläke lasketaan kustakin työsuhteesta ja kustakin EU/Eta-maasta erikseen.

Yksilöllinen varhaiseläke

Yksilöllinen varhaiseläke on työkyvyttömyyseläke, joka voidaan myöntää jossain määrin lievemmin lääketieteellisin perustein kuin varsinainen työkyvyttömyyseläke. Yksilöllistä varhaiseläkettä voidaan maksaa sekä kansaneläkelain että työeläkelakien perusteella. Eläke on tarkoitettu pitkään työelämässä olleelle työntekijälle ja yrittäjälle, jonka työsuhde/yrittäjätoiminta on päättynyt vasta äskettäin. Oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen on henkilöllä, joka täyttää kaikki seuraavat ehdot:

- joka asuu/työskentelee (on asunut/työskennellyt) Suomessa ja täyttää laissa edellytetyn asumis- tai työskentelyaikavaatimuksen ja
- on 60 - 64-vuotias, ennen vuotta 1944 syntyneillä alaikäraja on 58 vuotta
- työkyky on pysyvästi alentunut siinä määrin, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää enää jatkavan ansiotyötään, kun otetaan huomioon seuraavien tekijöiden yhteisvaikutus: sairaus, vika tai vamma,
- ikääntymisen vaikutus työssä selviytymiseen, ammatissaolon pitkäaikaisuus, työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus, työolosuhteet
- henkilöllä on oikeus ns. tulevaan aikaan
- on lopettanut ansiotyön tai vähentänyt sen lähes minimiin (palkkatulo jää alle 1256 markan kuukaudessa vuonna 2001, 1 mk = 0,168188 €).

Sairauden, vian tai vamman vaikutusta henkilön työkykyyn arvioidaan yhdessä edellä mainittujen muiden tekijöiden kanssa siten, ettei sairaudella ole yhtä suurta merkitystä kuin arvioitaessa oikeutta varsinaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Eläkkeen määrä

Yksilöllinen varhaiseläke on määrältään samansuuruinen kuin työkyvyttömyyseläke.

Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläkkeen tarkoitus on antaa mahdollisuus siirtyä asteittain eläkkeelle. Eläkeoikeus on 58 vuotta täyttäneellä, joka jää kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön ja jonka osa-aikatyön palkka ja työaika täyttävät työeläkelakien mukaiset vähimmäisvaatimukset. Osa-aikatyön ei tarvitse jatkua samassa työpaikassa. Osa-aikaeläkkeen ikäraja laski 1.7.1998 kokeilumielessä 58 vuodesta 56 ikävuoteen. Kokeilu on voimassa vuoden 2002 loppuun.

Osa-aikaeläkkeen määrä on 50 % vakiintuneen ansion ja osa-aikatyön palkan välisestä erotuksesta eli ansion alenemasta. Osa-aikaeläkettä voi saada vain työeläkelakien mukaan. Kansaneläkkeenä sitä ei makseta.

Työttömyyseläke

Työttömyyseläkettä maksetaan sekä työ- että kansaneläkkeenä.

Työttömyyseläkkeeseen on oikeus pitkäaikaisesti työttömällä, joka

- asuu/työskentelee (on asunut/työskennellyt) Suomessa ja täyttää laissa edellytetyn asumis- tai työskentelyaikavaatimuksen ja
- on 60-64-vuotias
- on ollut töissä viimeisen 15 vuoden aikana vähintään 5 vuotta
- on saanut työttömyyskassalta tai Kelalta todistuksen päivärahan enimmäismäärästä
- on saanut työvoimaviranomaisilta todistuksen työttömyydestä

Työttömyyseläkettä ei yleensä voida myöntää ulkomailla asuvalle.

Kun työtön täyttää 60 vuotta, työttömyyseläke alkaa seuraavan kuukauden alusta, jos päivärahan enimmäismäärä on tullut täyteen.

Työttömyyseläkkeen määrä

Työttömyyseläkettä laskettaessa otetaan huomioon vain työssäoloaika. Vuoden 2000 jälkeen työttömyyseläkkeeseen ei enää oteta mukaan tulevan ajan eläkkeenosaa. Kuitenkin aina, kun henkilö siirtyy työttömyyseläkkeelle, tulevan ajan oikeus tarkistetaan. Sillä voi edelleenkin olla merkitystä hänen vanhuuseläkkeensä määrään.

Ikään perustuva eläke

Iän perusteella voidaan maksaa vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä ja lykättyä vanhuuseläkettä. Sekä työttä kansaneläkelakien mukaan vanhuuseläkeiän saavuttaminen oikeuttaa vanhuuseläkkeeseen. Yleinen vanhuuseläkeikä on 65 vuotta.

Vanhuuseläke myönnetään hakemuksesta 65 vuotta täyttäneelle henkilölle iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta.

Kansaneläkkeenä maksettavan vanhuuseläkkeen määrä riippuu lähinnä Suomessa asutun ajan pituudesta sekä muiden eläketulojen määrästä. Täysi vanhuuseläke voidaan myöntää hakijalle, joka on asunut Suomessa vähintään 40 vuotta 16-64-vuotiaana tai hänellä ei ole juurikaan muita eläkkeitä.

- Asumisaikana ei pidetä aikaa, jolta hakija on saanut ulkomailta vanhuuseläkettä.
- Jos esimerkiksi Suomessa asuttua aikaa on 10 vuotta, voi kansaneläkettä saada Suomesta 10/40 siitä, mitä muuten saisi muiden eläketulojensa mukaan.

Varhennettu vanhuuseläke

Vanhuuseläkkeen voi ottaa varhennettuna aikaisintaan 60 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta. Varhennettuna maksettavan eläkkeen määrää vähennetään pysyvästi 0,4 prosenttia jokaiselta kuukaudelta, jolta vanhuuseläke otetaan varhennettuna. Eläkkeen määrä on pysyvästi alennettu, eikä se nouse 65 vuoden iässä.

- Jos varhennettu vanhuuseläke otetaan heti 60 vuoden täyttämisen jälkeen, vähennyksen määrä on 24 prosenttia.
- Varhennettuun eläkkeeseen ei makseta eläkkeensaajien asumistukea ennen kuin eläkkeensaaja täyttää 65 vuotta.

Lykätty eläke

Jos vanhuuseläke haetaan alkavaksi myöhemmin kuin 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta, sekä työttä kansaneläkettä korotetaan 0,6 prosentilla jokaiselta kuukaudelta, jolta eläkkeen alkaminen lykkääntyy. Kansaneläkelain mukaan ei oteta huomioon kuukausia, joilta hakijalla ei ollut oikeutta saada eläkettä eli ulkomailta asumisesta tai odotusajasta johtuvaa lykkääntymisaikaa. Korotuksella ei ole ylärajaa.

Työttömyys-, työkyvyttömyys- ja yksilöllinen varhaiseläke muutetaan ilman hakemusta vanhuuseläkkeeksi, kun näitä eläkkeitä saava henkilö täyttää eläkeiän.

Eläkkeen määrä

Työeläke

Työeläkkeen määrään vaikuttavat palkan suuruus ja työskentelyajan pituus (eläkkeen perusteena oleva palkka määrätään kustakin työsuhteesta erikseen). Eläkettä alkaa kertyä 23 ikävuoden täyttämisestä lähtien.

TEL-eläkkeen perusteena olevan palkan laskemisessa ollaan vähitellen siirtymässä siihen, että eläkepalkka määritellään kunkin työsuhteen 10 viimeisen vuoden palkkojen perusteella. LEL- ja TaEL-aloilla eläke lasketaan niiden kaikkien työvuosien ansioista, jotka ylittävät laissa määrätyn markkarajan ja jotka on ansaittu 23 ikävuoden täyttymisen jälkeen. Yrittäjäeläkkeissä otetaan huomioon koko yrittäjäajan ansiot.

Työeläkettä karttuu jokaisesta työsuhteesta yleensä 1,5 % kutakin työvuotta kohti 1.7.1962 jälkeen. Yrittäjäeläkettä taas karttuu 1.1.1970 alkaneista yrittäjävuosista. Täyden 60 % työeläkkeen voi ansaita siten 40 vuoden työskentelystä. Jos jatkaa työntekoa 60 vuotta täytettyään, eläkettä karttuu 2,5 % työvuotta kohti.

Työeläkettä karttuu kuitenkin vähemmän ns. tulevalta ajalta. Tuleva aika voidaan liittää eläkkeisiin, jotka alkavat ennen 65 vuoden eläkeikää. Niitä ovat työkyvyttömyyseläke, yksilöllinen varhaiseläke ja työttömyyseläke. Tulevalta ajalta eläkettä karttuu porrastettuna niin, että alle 50-vuotiaiden eläkeprosentti on 1,5 vuotta kohti, ikävälillä 50 - 59 eläkeprosentti on 1,2 vuotta kohti ja ikävälillä 60 - 65 eläkeprosentti on 0,8 vuodessa. Tuleva aika voidaan liittää myös perhe-eläkkeeseen.

Kansaneläke

Kansaneläkkeen määrä riippuu seuraavista asioista:

- Suomessa asutun ajan pituus
- muiden eläketulojen määrä
- perhesuhteet ja kunnan kalleusryhmä.

Ulkomailla asuminen ei pienennä kansaneläkettä, jos hakija on asunut Suomessa 4/5 ajasta 16 vuotta täytettyään. Jos Suomessa asumisaika on lyhyempi, eläke on vastaavasti pienempi.

Kansaneläke määräytyy omien työeläkkeiden, työeläkelakien mukaisen leskeneläkkeen sekä eläkkeisiin rinnastettavien muiden jatkuvien korvausten mukaan. Jos nämä eläkkeet ja korvaukset ylittävät laissa säädetty tulorajat, ei kansaneläkettä jää maksettavaksi.

EU/Eta-maista maksettavat lakisääteiset eläkkeet eivät vaikuta Suomen kansaneläkkeeseen. Sen sijaan muut, esimerkiksi Ruotsin työmarkkinasopimuseläkkeet (avtalspensioner) pienentävät kansaneläkettä.

Muualta ulkomailta maksetut työ- ja kansaneläkkeet vaikuttavat Suomen kansaneläkkeeseen samalla tavoin kuin suomalaiset eläkkeetkin.

Kansaneläkkeen määrä on yksinäiselle suurempi kuin naimisissa olevalle eläkkeensaajalle. Avioliitto rinnastetaan avioliittoon.

Kansaneläkkeen määrä on erisuuruinen riippuen siitä, kuuluuko eläkkeensaajan asuinkunta 1. vai 2. kuntaryhmään. Ulkomailla asuvalle kansaneläke maksetaan yleensä 2. kuntaryhmän mukaisena.

Seuraavassa luetellaan I kalleusryhmään kuuluvat kunnat: Kaikki Ahvenanmaan kunnat ja kaikki Lapin läänin kunnat; Espoo, Helsinki, Hyvinkää, Järvenpää, Kauniainen, Kerava, Kirkkonummi, Vantaa, Houtskari, Iniö, Korppoo, Nauvo, Hämeenlinna, Tampere, Joensuu, Kuopio, Jyväskylä, Vaasa, Hyrynsalmi, Kuhmo, Kuivaniemi, Kuusamo, Oulu, Ristijärvi. Kaikki muut kunnat kuuluvat II kalleusryhmään.

Täysi kansaneläke (mk/kk vuonna 2001, 1 mk = 0,168188 €):

- yksinäinen I kr **2 759 mk**
- yksinäinen II kr **2 641 mk**
- naimisissa I kr **2 419 mk**
- naimisissa II kr **2 318 mk**

Täyden eläkkeen saa, kun kuukausitulo (kansaneläkkeeseen vaikuttavat muut eläkkeet) on korkeintaan 265 mk ja asumisvuosia Suomessa on 4/5 16 vuoden iän ja eläkkeen alkamisen välisestä ajasta. Kun tulo ylittää em. rajan, jokainen ylittävä kymmenmarkkanen vähentää täyttää eläkettä viidellä markalla.

Esimerkki: Jos asuinvuosia Suomessa on esimerkiksi 15 vuotta ja muita eläkkeitä on 1000 mk/kk, kansaneläkettä Suomesta tulee 15/40 siitä, minkä saisi 1000 markan työeläkkeellä. Yksinäiselle II kuntaryhmässä tulisi kansaneläkettä 853 mk.

Jos eläkkeenhakija asuu toisessa EU/Eta-maassa, eläke lasketaan EU:n määräysten mukaan. Laskemistapa poikkeaa edellä olevasta.

Työnteko eläkkeellä

Työ- ja kansaneläkkeellä ollessa voi ansaita seuraavasti (1 mk = 0,168188 €):

Vanhuuseläke: ei ansaintarajoituksia

Työkyvyttömyyseläke: vähäisessä määrin, harkitaan tapaus kerrallaan; työeläkkeellä ollessa enintään 40 % eläkepalkasta

Osatyökyvyttömyyseläke: enintään 60 % eläkepalkasta

Yksilöllinen varhaiseläke: enintään 1 256 mk/kk/vuonna 2001; jos yli, eläke puolitetaan; jos yli 60 % eläkepalkasta, eläkettä ei makseta, vaan se jää lepäämään

Työttömyyseläke: enintään 2 511 mk/kk/vuonna 2001.

Perhe-eläketurva

Perhe-eläkkeen tavoitteena on turvata alaikäisten lasten toimeentulo huoltajan kuoltua sekä täydentää lesken toimeentuloa puolison kuoltua. Perhe-eläkettä maksetaan niin työ- kuin kansaneläkejärjestelmästä ja sitä voi saada kummastakin yhtä aikaa.

Kela maksaa yleistä perhe-eläkettä alle 65-vuotiaalle leskelle ja alle 18-vuotiaille lapsille. Lapseneläkettä saa myös 18 - 20-vuotias opiskeleva lapsi. Leskelle maksetaan aina 6 kuukauden ajan puolison kuoleman jälkeen alkueläkettä ja sen jälkeen jatkoeläkettä, jos hänellä on huollettavaan alle 18-vuotias lapsi tai hänen omat tulonsa eivät riitä toimeentuloon. Kelan maksamaa leskeneläkettä ei makseta yhtä aikaa kansaneläkkeen kanssa.

Työeläkejärjestelmästä maksetaan leskelle ja alle 18-vuotiaille lapsille kuolleen puolison tai huoltajan työeläkkeeseen perustuvaa perhe-eläkettä. Perhe-eläkkeen suuruus riippuu edunsaajien lukumäärästä siten, että leski voi saada enintään puolet ja lapsi enintään 1/3 edunjättäjän ansaitsemasta eläkkeestä. Yhteensä lesken ja lasten eläke voi nousta korkeintaan edunjättäjän työeläkkeen suuruiseksi. Jos leskellä ei ole huollettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia, hänen oma työeläkkeensä tai tuleva eläkkeensä saattaa vaikuttaa leskeneläkkeen määrään.

Hyvätuloinen leski ei välttämättä saa leskeneläkettä.

Lisäksi perhe-eläketurvaa maksetaan tapaturma- ja liikennevakuutus- sekä sotilasvammalakien perusteella.

Eläkkeensaajien **asumistuki**

Suomessa pienituloisilla eläkkeensaajilla on mahdollisuus hakea asumistukea Kelalta. Sitä maksetaan vain Suomessa sijaitsevaan vakituiseen asuntoon.

Asumistukea maksetaan sekä vuokra-asunnossa että omistusasunnossa asuville. Tuki korvaa vain osan eläkkeensaajan asumismenoista. Asumistuen määrä riippuu mm. siitä, millaiset ovat eläkkeensaajan tulot ja hyväksyttävät asumiskustannukset. Kustannusten tulee aina olla suuremmat kuin eläkkeensaajan omavastuu, jotta oikeus asumistukeen syntyisi. Asumistuella on myös “katto”, jonka ylimenevien asumismenojen osalta ei asumistukea enää makseta.

Asumistukea maksetaan 85 prosenttia omavastuun ylittävistä kohtuullisista asumismenoista. Tuen määrä riippuu asumiskustannuksista (vuokra tai vastike, erilliset vesimaksut, omakotitalon lämmitys-, vesi- ja kunnossapitokulut valtioneuvoston vahvistamien normien mukaan, asuntolainan korot) ja sen lisäksi hakijan perhesuhteista, perheen koosta sekä perheen tulojen ja omaisuuden määrästä.

Täysimääräisen asumistuen saa eläkkeensaaja, jolle on määrätty asumisestaan vain perusomavastuu ja jonka tulot eivät ylitä säädettyjä tulorajoja. Asumistukea pienennetään, kun tulot ylittävät tulorajat.

Eläkkeensaajien

hoitotuki

Eläkkeensaajien hoitotuella pyritään tukemaan sairaan ja vammaisen eläkkeensaajan kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa sekä korvaamaan eläkkeensaajalle sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia. Hoitotukea voidaan maksaa hoidon ja palvelusten sekä erityiskustannusten korvaamiseksi työkyvyttömyyseläkkeeseen, yksilölliseen varhaiseläkkeeseen tai vanhuus- tai varhennettuun vanhuuseläkkeeseen oikeutetulle. Hoitotukea on haettava Kelalta.

Hoitotuen saaminen edellyttää aina, että eläkkeensaajan toimintakyky on alentunut yhtäjaksoisesti ainakin vuoden ajaksi.

Toimintakyvyn alenemisella tarkoitetaan sitä, että henkilön kyky huolehtia itsestään ja toiminnoistaan on sairauden tai vamman johdosta vaikeutunut. Toimintakyvyn aleneminen ei tarkoita samaa kuin työkyvyn aleneminen, vaan se on sellaisten toimintojen heikkenemistä, joita tarvitaan jokapäiväisessä elämässä.

Eläkkeensaajien hoitotuki on porrastettu kolmeen ryhmään avuntarpeen, ohjauksen ja valvonnan sekä erityiskustannusten määrän perusteella seuraavasti (mk/kk vuonna 2001, 1 mk = 0,168188 €):

- hoitotuki **295 mk**
- korotettu hoitotuki **735 mk**
- erityishoitotuki **1 471 mk**

Ulkomailla asuttu aika pienentää hoitotukea samalla tavoin kuin kansaneläkettä. Hoitotukea ei veroteta.

Rintamalisä ja **ylimääräinen rintamalisä**

Rintamalisää, 235 mk vuonna 2001, (1 mk = 0,168188 €), maksetaan Suomessa asuvalle, jolle on Suomesta myönnetty jokin seuraavista

- rintamasotilastunnus tai
- naisille myönnetty rintamapalvelustunnus tai
- rintamatunnus tai
- veteraanitunnus tai
- todistus osallistumisesta miinanraivaustehtäviin vuosina 1945-1952.

Myös ulkomailla asuva voi saada rintamalisää, jos hänellä on em. tunnus tai todistus.

Ylimääräistä rintamalisää maksetaan niille eläkkeensaajille, jotka saavat rintamalisää sekä sen lisäksi kansaneläkettä vähintään 487 mk/kk. Miinanraivaajille ei makseta ylimääräistä rintamalisää. Ylimääräinen rintamalisä on yleensä 25-45 prosenttia siitä kansaneläkkeen määrästä, joka ylittää 487 mk/kk, mutta se on vähintään 30 markkaa. Rintamalisä ja ylimääräinen rintamalisä ovat verottomia.

Veteraaneille kuntoutusta ja hammashoitoa

Ne veteraanit, joilla on jokin em. tunnuksista tai miinanraivaajan todistus, voivat saada valtion kustantamaa kuntoutusta. Hakemukset tehdään oman asuinkunnan terveyskeskukseen. Veteraaneille korvataan myös hammashoitoa. Lisätietoja saa Kelasta tai terveyskeskuksesta.

Eläkkeiden hakeminen, **maksaminen ja tarkistaminen**

Työeläkeitä ja Kelan eläkeitä voi hakea yhdellä hakemuksella, jonka saa Kelan toimistosta tai työeläkelaitosten palvelupisteistä. Jos hakija asuu jossakin EU/Eta- tai sosiaaliturvasopimusmaassa, eläkehakemus tulee silloin vireille, kun haetaan asuinmaan eläkettä.

Yli kuukauden oleskelu sellaisessa maassa, jonka kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, voi estää työttömyyseläkkeen maksamisen. Maksaminen harkitaan kussakin tapauksessa erikseen. Jos eläkkeensaaja muuttaa tai matkustaa EU/Eta –maihin, eläke maksetaan normaaliin tapaan edellyttäen, että henkilön työttömyys jatkuu. Sama koskee Suomen kanssa sosiaaliturvasopimuksen tehneitä maita, poikkeuksena Israel, Sveitsi, Viro ja Latvia.

Kelan maksamia erillisiä lisiä, kuten hoitotukea ja asumistukea, haetaan kuitenkin omilla lomakkeillaan, joita saa Kelan paikallistoimistoista.

Jos oikeus kansaneläkkeeseen (tai hoitotukeen, rintamalisään ja asumistukeen) on alkanut aikaisemmin kuin sitä on haettu, eläke voidaan myöntää enintään vuoden ajalta ennen hakemuksen jättämistä. Työeläkkeissä takautuva hakuaika vaihtelee. Muun muassa työkyvyttömyyseläke ja perhe-eläke voidaan myöntää vuoden ajalta takautuvasti. Erityisestä syystä perhe-eläke voidaan maksaa takautuvasti myös vuotta pitemmältä ajalta. Eläkepäätös lähetetään jokaiselle hakemuksen jättäneelle kirjallisena kotiin.

Maksaminen, maksamisen esteet

Eläkkeet maksetaan eläkkeensaajan tilille rahalaitokseen kerran kuukaudessa.

Jatkuvassa julkisessa laitoshoidossa tai sitä vastaavassa hoidossa olevalle ei makseta eläkkeensaajien hoitotukea, kansaneläkkeestä tiettyä osuutta eikä eläkkeensaajien asumistukea.

Tarkistaminen ja ilmoitusvelvollisuus

Eläkkeet tarkistetaan ilman hakemusta vuosittain tammikuun alussa. Kansaneläke tarkistetaan kansaneläkeindeksillä, joka vastaa elinkustannusten nousua. Työeläkkeet tarkistetaan 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan vuoden alkuun saakka työikäisen indeksillä, joka vastaa puoliksi hintojen ja puoliksi ansiotason muutosta. Yli 65-vuotiaiden eläkkeet tarkistetaan eläkeikäisen indeksillä, jossa on 80 % hintatason muutosta ja 20 % ansiotason muutosta.

Eläke tarkistetaan myös, jos eläkkeensaajan olosuhteissa on tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka vaikuttavat eläkeoikeuteen, eläkkeen määrään tai sen maksamiseen. Eläkkeensaajalla itsellään on velvollisuus ilmoittaa muutoksista. Ilmoitusvelvollisuudesta kerrotaan tarkemmin eläkepäätöksessä. Jos eläkettä on maksettu väärin perustein, liikamaksu peritään yleensä takaisin.

Päätöksen oikaisu ja muutoksenhaku

Jos hakija on tyytymätön saamaansa eläkepäätökseen, hän voi hakea siihen muutosta valittamalla kansaneläkeasioissa tarkastuslautakuntaan ja työeläkeasioissa eläkelautakuntaan. Valituskirjelmä on jätettävä eläkelaitokseen. Eläkelaitos tutkii aina ensin, voiko se hyväksyä valituksen kaikilta osin. Jos eläkelaitos hyväksyy valituksen, se antaa oikaisupäätöksen ja valitus raukeaa. Jos eläkelaitos ei voi oikaista päätöstä, asia ratkaistaan tarkastus- tai eläkelautakunnassa. Lautakunnan päätöksestä voi edelleen valittaa vakuutusoikeuteen.

Eläkepäätöksessä on ohjeet valituksen tekemisestä.

Eläkkeet

ja verotus

Suomen kansaneläke sekä työeläkkeet ovat veronalaista tuloa. Suomessa asuvan eläketuloista pidätetään ennakkovero eläkeläiselle lasketun henkilökohtaisen ennakonpidätysprosentin mukaan. Valtion- ja kunnallisverotuksessa myönnetään eläketulovähennys kaikista veronalaisista eläketuloista. Eläketulovähennys lasketaan kokonaistulojen pohjalta ja se pienenee tai lakkaa kokonaan tulojen kasvaessa.

Suomessa asuvien eläkkeensaajien verotuksessa otetaan huomioon myös muualta maksetut eläkkeet, vaikka niistä on pidätetty maksajamaassa ns. lähdevero Pohjoismaisen verosopimuksen mukaan tällainen eläke saadaan sisällyttää veroperusteeseen asuinvaltiossa. Näin lasketusta asuinmaan verosta on jätettävä perimättä se osa, joka johtuu ulkomaan tulosta. Suomessa verotus tapahtuu suurin piirtein seuraavasti:

- Ensin lasketaan, paljonko joutuisi maksamaan veroja, jos kaikki tulot olisivat Suomesta. Tuloina otetaan huomioon kaikki eläkkeet bruttomääräisinä. Vähennykset tehdään yhteenlasketusta tulosta, mikä merkitsee sitä, että perusvähennys ja eläketulovähennys ratkaistaan kokonaistulon perusteella eli ne ovat pienemmät kuin ne olisivat vain Suomen tulojen mukaan.
- Näin lasketusta valtion-, kunnan- ja kirkollisverosta jätetään pois ulkomaan tuloja vastaava osuus (esimerkiksi jos saa eläkettä Suomesta 30 000 mk/vuosi ja Ruotsista 70 000 mk/vuosi, verosta pannaan maksuun vain kolme kymmenesosaa eli 30 %, 1 mk = 0,168188 €).
- Sen lisäksi eläkkeensaaja joutuu maksamaan Suomessa asuessaan sairausvakuutusmaksua kaikista tuloistaan. Vuonna 2001 sairausvakuutusmaksu on eläkkeensaajalle 2,70 penniä äyriä (äyrimäärä on kunnallisverotusta varten laskettu tulo, johon myös ulkomaan eläkkeet on laskettu mukaan). Esimerkiksi 100 000 markan kokonaistulosta (ilman mitään vähennyksiä) joutuisi maksamaan sairausvakuutusmaksua 2700 mk vuodessa. Sairausvakuutusmaksua ei kuitenkaan joudu maksamaan sellainen Suomessa asuva, toisesta EU/Eta-maasta (esim. Ruotsista) eläkettä saava henkilö, jolla ei ole lainkaan oikeutta Suomen eläkkeeseen.
- Koska Suomi ei voi periä ennakkovero ulkomailta tulevista eläkkeistä, peritään koko vero ja sairausvakuutusmaksu joko ennakonpidätyksenä Suomesta maksettavista eläkkeistä tai jäännösverona lopullisessa verotuksessa.

Kun henkilö siirtyy eläkkeelle tai muuttaa Suomeen asumaan, hänen tulisi itse käydä verotoimistossa, jossa hänelle lasketaan ennakonpidätysprosentti hänen esitettyään selvityksen tuloistaan ja vähennyksistään.

Jos eläkkeensaaja asuu pysyvästi ulkomailla, Suomesta maksetuista eläkkeistä peritään ns. lähdevero, joka on lopullinen vero. Sitä ei peritä kansaneläkkeestä, mutta työeläkkeen lähdevero on 35 %.

Sosiaalipalvelut

Sosiaalihuollosta vastaavat kunnat omalla alueellaan. Sosiaalihuoltoon kuuluvat sosiaalipalvelut, lain mukaiset tulonsiirrot, toimeentulotuen antaminen kunnassa oleskeleville henkilöille sekä ohjauksen- ja neuvonnan järjestäminen sosiaalihuollon ja muun sosiaaliturvan etuuksista.

Sosiaalipalveluja ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshoido, perhehoito ja omaishoidon tuki. Erityislainsäädännön mukaisia sosiaalipalveluja ovat muun muassa kehitysvammahuolto sekä vammaisille henkilöille järjestettävät palvelut ja tukitoimet, päihdehuollon palvelut ja lasten päivähoido.

Kunnassa on sosiaalihuollosta vastaa sosiaalikeskus tai -virasto, jonka alaisena palveluja antava henkilökunta on. Sosiaalipalveluja saa kunnan asukas. Kunnan asukkaaksi tullaan välittömästi siihen kuntaan, jossa asianomainen asuu ja johon hän on tehnyt ilmoituksen muutostaan maistraatille.

Eläkeläismuuttajan kannalta keskeisiä sosiaalipalveluja ovat asumispalvelut ja kotipalvelut.

Asumispalvelut

Suomessa asuntokanta jakaantuu omistusasuntoihin ja vuokra-asuntoihin. Pääosa vuokra-asunnoista on kunnallisia ja niiden vuokraamista hoitaa kunnissa asuntotoimisto tai vastaava.

Sosiaaliviranomaisten järjestämillä asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä henkilöille, jotka tarvitsevat apua tai tukea asumisensa järjestämisessä.

Kunnat omistavat palveluasuntoja, jotka useimmiten sijaitsevat erityisissä palvelutaloissa. Palveluasunnossa asuville on tarjolla erilaisia asukkaiden tarvitsemia palveluja, kuten ateria-, siivous-, sauna- ja pyykkipalveluja. Lisäksi asukkaalla on mahdollisuus saada henkilökohtaisia hoivapalveluita.

Asukas maksaa palveluasunnosta vuokraa sekä ateria- ja muista palveluista. Myös henkilökohtaisista hoivapalveluista peritään erillinen korvaus.

Kunnallisten palvelutalojen lisäksi on järjestöjen, säätiöiden ja osakeyhtiöiden omistamia yksityisiä palveluasuntoja. Myös näiden yksiköiden asunnoista ja palveluista sekä hintatasosta saa tietoja kunnan sosiaalivirastosta tai suoraan ko. palvelutalosta.

Kotona annettavat palvelut

Kotona annettavat palvelut eli kotipalveluilla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtäviä tai niissä avustamista ja kotisairaanhoidon kuuluvia palveluja ja käyntejä.

Kotipalveluja antaa joko kodinhoitaja tai kotiavustaja. Apu voi olla esimerkiksi kotona tehtävää ruuanvalmistus, kaupassakäyntiä tai peseytymisessä avustamista. Kotipalveluna voidaan antaa myös niin sanottuja tukipalveluja. Niihin kuuluu esimerkiksi valmiiden aterioiden tuonti, vaatehuolto-, kylvetys-, siivous-, kuljetus-, saattaja- ja asiointipalveluja. Tukipalveluina voidaan antaa myös sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja.

Kunnallisista kotipalveluista peritään kertamaksu tilapäisestä käytöstä tai kuukausimaksu, mikäli käyttö on jatkuvaa ja säännöllistä. Kertamaksun suuruudesta päättää kunta. Maksu ei ole sidottu saajan tuloihin. Sen sijaan kuukausimaksua määrättäessä otetaan huomioon saadun avun määrä ja laatu sekä saajan kuukausitulot.

Kotipalveluja tilataan kunnan sosiaalitoimistosta. Sieltä saa myös tarkempia tietoja palvelujen saamisen ehdoista.

Lisäksi on tarjolla myös yksityisiä kotipalveluja ja tukipalveluja. Niitä tuottavat muun muassa vanhusjärjestöt, säätiöt, yksityiset ammatinharjoittajat ja osakeyhtiöt. Kunnan ja sen lähialueen yksityisistä palvelujen tuottajista tietävät kunnan sosiaaliviranomaisten lisäksi myös lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastot, jotka pitävät rekisteriä alueensa palveluja tuottavista organisaatioista.

Terveydenhuollon palvelut

Suomessa terveydenhuollon palveluista vastaavat kunnat. Joka kunnassa on terveyskeskus. Sinne on helpointa mennä, jos sairastuu. Terveyskeskusta voivat käyttää ensisijassa kunnan asukkaat eli ne henkilöt, joilla on kotipaikka kunnassa.

Terveyskeskuksessa työskentelee yleislääkäreitä. Jos tarvitsee erikoislääkäriä tai sairaalahoidoa, terveyskeskuslääkäri kirjoittaa lähetteen sairaalan poliklinikalle tai sairaalaan. Poliklinikalle voi kiireellisessä tapauksessa mennä myös ilman lähetettä tai yksityislääkärin läheteellä. Kaikki kunnat kuuluvat johonkin sairaanhoitopiiriin ja yleensä lähete kirjoitetaan tämän sairaanhoitopiiriin sairaalaan eli lähinnä olevaan sairaalaan.

Suomessa peritään yleensä potilaalta maksua terveyskeskuskäynnistä ja erikoissairaalan poliklinikalla käynnistä sekä laitoshoidosta. Maksuista säädetään laissa ja asetuksessa.

Terveyskeskusmaksu on vuonna 2001 joko 120 markkaa (n. 20 €) vuodessa tai 60 markkaa (n. 10 €) käyntikerralta, enintään kolmelta ensimmäiseltä käyntikerralta, yhteensä siis 180 markkaa (n. 30 €). Terveyskeskuksen sairaalahoidosta peritään 135 markan (n. 23 €) hoitopäivämaksu. Jos hoito kestää yli kolme kuukautta, peritään hoidosta tulojen mukaan määräytyvä kuukausimaksu.

Kotisairaanhoidosta peritään 60 markkaa (n. 10 €) lääkärin käynnistä ja 35 markkaa (n. 6 €) muun kotisairaanhoitohenkilöstön käynnistä. Jos kyseessä on kuukausimaksuasiakas, kotisairaanhoidon maksu sisältyy kuukausimaksuun.

Sairalahoidon perusmaksu on 150 markkaa (n. 25 €). Se voidaan periä silloin, kun hoitojakso kestää vähintään kolme päivää. Sairaalan hoitopäivämaksu 135 markkaa (n. 23 €) päivältä ja poliklinikkamaksu on 120 markkaa (n. 20 €) käyntikerralta. Jos sairaalan poliklinikalla tehdään kirurginen toimenpide, joka ei vaadi sairaalan vuodeosastolle jäämistä, maksu on 400 markkaa (n. 67 €) kerralta.

Kunnallisen terveydenhuollon asiakasmaksuilla on 3 500 (n. 589 €) kalenterivuositainen maksukatto, jonka täytyttyä asiakas saa avohoidon palvelut pääsääntöisesti maksutta. Lyhytaikaisesta laitoshoidon hoitopäivämaksu alenee 70 markkaan (n. 12 €) maksukaton saavuttamisen jälkeen.

Yksityinen terveydenhuolto

Suomeen muuttava henkilö voi valita käyttämänsä lääkärin tai tutkimus- ja hoitolaitoksen. Kelan hoitama sairausvakuutusjärjestelmä korvaa osan yksityislääkäreiden, yksityisten tutkimusten, lääkärin määräämän hoidon ja lääkkeiden kustannuksista sekä sairauden takia tehtyjen matkojen kustannuksista. Korvaus haetaan jälkikäteen Kelan toimistosta tai hoitopaikalle annetaan valtakirja korvauksen hakemiseksi, jolloin maksu on pienempi. Lääkärin määräämistä lääkkeistä korvataan yleensä 50 prosenttia 50 markan (n. 9 €) ostokertaisen omavastuuosuuden ylittävältä osalta. Joistakin vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien hoitoon käytettävien lääkkeiden kustannuksista korvataan 75 prosenttia tai 100 % 25 markan (n. 4 €) ostokertaisen omavastuuosuuden ylittävältä osalta. Lääkärin perimistä palkkioista korvataan 60 %, mutta vain vahvistetun taksan mukaisesta osasta palkkiota. Lääkärin määräämistä tutkimus- ja hoitokustannuksista korvataan 75 prosenttia taksasta 80 markan (n. 13 €) omavastuuosuuden ylittävältä osalta. Sairauden vuoksi suoritetuista matkoista korvataan 55 markan omavastuuosuuden ylittävä osa.

Jos lääkärin määräämien lääkkeiden omavastuuosuus ylittää 3 449,74 markkaa (n. 578 €) vuodessa, yli menevä osa korvataan loppuvuoden ajan kokonaan. Myös välttämättömien sairausmatkakulujen itse maksettava omavastuu on 935 markkaa (n. 156 €) vuodessa.

Kela-kortti

Kaikki Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt saavat Kela-kortin. Kortin saa Kelan toimistosta. Siihen on merkitty saajan henkilötunnus ja mahdollinen oikeus erityiskorvauksiin lääkkeistä. Jos haluaa kuvallisen, maksullisen kortin, siihen voi saada myös merkinnän eläkkeensaajan matka-alennuksista. Sairausvakuutuksen korvausosuus vähennetään lääkkeen tai muun korvattavan tuotteen hinnasta jo apteekissa, kun ostaja esittää Kela-kortin. Kela-korttia tarvitaan myös Kelan toimistossa asioitaessa.

Välitön sairaanhoito toisessa EU-maassa

Kaikilla EU-maiden kansalaisilla on oikeus saada välitöntä sairaanhoitoa oleskellessaan tilapäisesti toisen sopimusmaan alueella. Hoito annetaan oleskelumaan järjestelmän mukaisena potilasmaksuineen. Kun Suomessa asuva vierailee toisessa Pohjoismaassa, hän saa siellä tarvitsemansa välittömän sairaanhoidon esittämällä henkilötodistuksen tai Kela-kortin.

Terveys ja **sosiaaliturva**

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen on kunkin kunnan velvollisuus. Kunta vastaa myös toimeentulotuen maksamisesta sitä tarvitseville asukkailleen. Kuntien tehtävänä on antaa tietoa kunnan palveluista ja oikeudesta niihin.

Palveluista saa tietoa parhaiten ottamalla yhteyden sinne, missä palveluja tarjotaan eli esim. päivähoitoasioista päiväkotiin ja sairaanhoidosta terveyskeskukseen. Jos asia ei sieltä selviä, lisätietoa saa sosiaalitoimistosta, terveysvirastosta, kunnantoimistosta tai viime kädessä lääninhallituksesta, joka valvoo kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä.

Eläkkeiden, työttömyysturvan ja muiden rahallisten etuuksien hoito on hajautettu eläkelaitoksille, virastoille ja yhdistyksille. Niiltä saa täsmällisintä tietoa etuuksista, esim. työttömyysturva-asiat tunnetaan työvoimatoimistoissa tai työttömyyskassoissa, lapsilisät ja sairasvakuutus Kansaneläkelaitoksen eli Kelan toimistoissa.

SOSIAALIPALVELUT

Elatustuki
Kasvatus- ja perheneuvonta
Kehitysvammapalvelut
Kotipalvelut
Lasten päivähoito
Lastensuojelu
Omaishoidon tuki
Päihdehuolto
Toimeentulotuki
Vammaispalvelut
Vanhusten palvelut

Lisätietoja:

Ao. palveluyksikkö, sosiaalivirasto tai kunnanvirasto

TERVEYSPALVELUT

Apuvälinepalvelut
Ehkäisyneuvonta
Hammashuolto
Kotisairaanhoido
Kouluterveydenhuolto
Kuntoutus
Mielenterveyspalvelut
Opiskelijaterveydenhuolto
Rokotukset
Sairaanhoido
Sairaankuljetus
Terveystarkastukset
Työterveyshuolto
Äitiys- ja lastenneuvola

Lisätietoja:

Terveyskeskus, terveysvirasto
tai kunnanvirasto

KELAN ETUUDET

Asumistuki
Eläkeläisten asumistuki
Kansaneläke ja perhe-eläke
Kuntoutus, kuntoutusraha
Lapsen hoitotuki
Lapsilisä
Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki
Opintotuki
Rintamaeläkkeet
Sairausvakuutus
Sotilasavustus
Työmarkkinatuki
Työttömyysturvan peruspäiväraha
Vammaistuki
Äitiysavustus
Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha

Lisätietoja:

Kelan paikallistoimistot
Kansaneläkelaitos PL 450, 00101 Helsinki
puh. 020 434 11

TYÖELÄKKEET

Lisätietoja:

Eläketurvakeskus,
Työeläkelaitokset,
LEL-Työeläkekassa,
Maatalousyrittäjien eläkelaitos,
Merimieseläkekassa,
Valtiokonttori,
Kuntien eläkevakuutus,
Kirkon keskusrahasto

TYÖTTÖMYYSTURVA

Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha

Lisätietoja:

Työttömyyskassat,
työvoimatoimistot

Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki

Lisätietoja:

Kansaneläkelaitoksen
paikallistoimistot,
työvoimatoimistot

Eroraha

Lisätietoja:

Työvoimatoimistot ,
Koulutus- ja erorahasto

YMPÄRISTÖ-TERVEYDENHUOLTO

Elintarvikeasiat
Kemikaalivalvonta
Meluasiat
Sisäilma-asiat
Talous- ja uimavesiasiat
Torjunta-aineasiat
Ympäristöluvut

Lisätietoja:

Kuntien terveysturvontaviranomaiset, lääninhallitukset

MISTÄ MUUALTA KYSYÄ

Eläketurva

Eläketurvakeskus
00065 Eläketurvakeskus
puh. 09 - 1511

Terveysturvallisuuden oikeusturva ja ammattinharjoittamisen valvonta

Terveysturvallisuuden oikeusturvakeskus
puh. 09 - 772 920

Potilasvahinko

Potilasvakuutuskeskus
puh. 09 - 680 401

Potilaan oikeudet

hoitoyksikön potilasasiamies

Tartuntataudit

Kansanterveyslaitos puh. 09 - 474 41

Lääkeasiat

Lääkelaitos puh. 09 - 473 341

Työtapaturma- ja ammattitautikorvaukset

Tapaturmavakuutuslaitosten Liitto puh. 09 - 680 401

Muut tapaturmat

Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto puh. 09 - 680 401

Liikennevakuutus

Liikennevakuutuskeskus
puh. 09 - 680 401

Sotilasvammat, sotilastapaturmat ja palvelussairaudet

Valtionkonttori puh. 09 - 7725 8200

Säteilyasiat

Säteilyturvakeskus
puh. 09 - 759 881

Väestörekisterikeskus

PL 7, 00521

puh. 09 - 229 161

Muuttoilmoitukset:

Maistraatit tai postitoimistot